

Educar en llibertat

La confiança que se'ns mostra ens mou a obrar; i ens paralitza, en canvi, sentir que desconfien de nosaltres. Per això, és molt avantatjós ajudar els fills a administrar la seva llibertat.

Déu ha volgut crear éssers lliures, amb totes les conseqüències. Com un bon pare, ens ha donat la pauta -la llei moral- perquè puguem utilitzar correctament la llibertat; és a dir, de manera que reverteixi en el nostre propi bé. Tanmateix, *ha volgut córrer el risc de la nostra llibertat*¹.

D'alguna manera, es pot dir que el Totpoderós ha acceptat sotmetre els seus propis dissenys a l'aprovació de l'home, que *Déu condescendeix amb la nostra llibertat, amb la nostra imperfecció, amb les nostres misèries*², perquè prefereix el nostre amor lliurement lliurat a l'esclavitud d'un titella, prefereix l'aparent fracàs dels seus plans a posar condicions a la nostra resposta.

Sant Josepmaria cita a *Camí* una "dita" atribuïda a santa Teresa: «*Teresa, jo vaig voler ... Però els homes no han volgut*»³. El sacrifici de Crist a la Creu és la mostra més eloqüent de fins a quin punt Déu està disposat a respectar la llibertat humana; i si Ell arriba a aquests extrems -pensarà un pare cristià-, qui sóc jo per no fer-ho?

Estimar els fills és voler la seva llibertat. Això també suposa, però, córrer un risc, exposar-se a la llibertat dels fills. Únicament així el seu creixement és pròpiament seu: una operació vital, immanent, i no un automatisme o un reflex condicionat per la coacció o la manipulació.

De la mateixa manera que la planta no creix perquè l'estiri el jardiner, sinó perquè fa seu l'aliment, l'ésser humà progressa en humanitat en la mesura que assumeix lliurement el model que inicialment rep. Per això, *els pares que estimen de debò, que busquen sincerament el bé dels fills, després dels consells i de les consideracions oportunes, han de retirar-se amb delicadesa perquè res no perjudiqui el gran bé de la llibertat, que fa l'home capaç d'amar i servir Déu. Han de recordar que Déu mateix ha volgut que se l'estimi i se'l serveixi en llibertat i que sempre respecta les nostres decisions personals*⁴.

UNA LLIBERTAT ESTIMADA I RE-ESTIMADA

Per això, voler la llibertat dels fills està molt lluny d'una despreocupada indiferència sobre com la utilitzen. La paternitat perllonga en l'educació allò que va iniciar-se en la generació. Per tant, estimar la llibertat dels fills vol dir també saber requerir-la.

Com fa Déu amb l'home, *suaviter et fortiter*, els pares han de saber convidar els fills a usar de les capacitats de manera que creixin com a persones de bé. Potser es presenta una bona ocasió quan demanen permís per a determinats plans; aleshores, pot ser oportú respondre que és ell qui ha de decidir després de ponderar totes les circumstàncies del cas, però que ha de preguntar si realment li convé o no allò que demana, ajudant-lo a distingir la necessitat del caprici, que entengui que no és just malbaratar allò que molts no es poden permetre, etc.

¹ Sant Josepmaria, *És Crist que passa*, n. 113.

² *Ibíd.*

³ Cf. Sant Josepmaria, *Camí*, n. 761.

⁴ Sant Josepmaria, *Converses amb Mons. Escrivà de Balaguer*, n. 104.

Fent un joc de paraules, podem imaginar que "requerir" es refereix a una espècie de doble voler: voler i re- voler. No és possible demanar la llibertat humana si prèviament no es volen les seves conseqüències, sinó s'assumeixen i respecten. Per això, un respecte autèntic a la llibertat ha de promoure l'esforç intel·lectual, i les exigències morals que ajudin la persona a saber vèncer les dificultats pròpies, a superar-se. Aquesta és la forma de tot creixement humà. Per exemple, els pares han de pretendre dels fills, segons les edats, que respectin certs límits. Algunes vegades caldrà el càstig, aplicat amb prudència i moderació, donant les raons oportunes i, per descomptat, sense violència.

Oferir confiança i animar, amb paciència, dona els millors resultats. *Àdhuc en el cas extrem, quan el fill pren una decisió que els pares tenen bons motius per considerar errada, i fins i tot per preveure-la com a origen d'infelicitat, la solució no rau en la violència, sinó a comprendre i —més d'un cop— a saber romandre al seu costat per ajudar-lo a superar les dificultats i, si cal, a treure tot el bé possible d'aquell mal⁵.*

En qualsevol cas, la tasca formativa consisteix en procurar que les persones vulguin, en definitiva, subministrar els instruments intel·lectuals i morals perquè cada un sigui capaç de fer el bé per propi convenciment.

SABER CORREGIR

Respectar la persona i la seva llibertat no vol dir donar per vàlid tot allò que una persona pensi o faci. Els pares han de dialogar amb els fills sobre el bo i el millor i, en alguna circumstància, inevitablement hauran de tenir el valor de corregir amb la necessària energia. Ells, que no només respecten els fills sinó que els estimen, no toleren qualsevol comportament.

L'amor és el menys tolerant, permissiu o condescendent que trobem en les relacions humanes: perquè, si bé és possible estimar una persona amb els seus defectes, no ho és voler-la pels seus defectes. L'amor desitja el bé de la persona, que aquesta doni el millor de si, que arribi a la felicitat, i per això qui estima pretén que l'altre lluiti contra les seves deficiències, i somia amb ajudar-lo a corregir-les.

Sempre són més els elements positius d'una persona —si més no potencialment— que els defectes, i aquestes bones qualitats la fan amable, però no s'estimen les qualitats positives sinó a les persones que les tenen, i que les posseeixen conjuntament amb altres que potser no ho són tant. Una conducta correcta sol ser resultat de moltes correccions, i aquestes seran més eficaces si s'administren amb sentit positiu, posant sobretot en relleu allò que es pot millorar en el futur.

En vista d'això, s'adverteix que tota forma d'educar apel·la a la llibertat de les persones. En això es distingeix, precisament, educar d'ensinistrar o instruir. "Educar en llibertat" és un pleonasma: no es diu ni més ni menys que "educar".

EL VALOR EDUCATIU DE LA CONFIANÇA

Nogensmenys, l'expressió "educar en llibertat" permet posar l'accent en la necessitat de formar en un clima de confiança. Com ha estat posat en relleu, les expectatives dels altres en relació al nostre capteniment funcionen com a motius morals de les nostres accions.

⁵ *Ibíd.*

La confiança que se'ns mostra ens mou a obrar; i ens paralitza, en canvi, sentir que desconfien de nosaltres. Això és palès en el cas de les persones més joves o dels adolescents, que encara estan modelant el caràcter i valoren molt el judici dels altres.

Confiar significa tenir fe, donar crèdit a algú, considerar-lo capaç de veritat: de manifestar-la, de guardar-la, segons els casos, però també de viure-la. La confiança que es dóna a l'altre sol provocar un doble efecte: de manera immediata, un sentiment de gratitud, perquè se sap beneficiat per un do; a més, la confiança afavoreix el sentit de responsabilitat.

Qui em demana una cosa important espera que l'hi doni, perquè ja confia que puc donar-li: té de mi un concepte elevat. Si aquesta persona es fia de mi, em sento mogut a satisfer les seves expectatives, a respondre dels meus actes. Confiar en algú és una manera molt profunda d'encomandar alguna cosa.

Gran part d'allò que poden fer els educadors depèn de quant han sabut suscitar aquesta actitud en les persones. En particular els pares han de guanyar-se la confiança dels fills donant-la ells primer. A certes edats primerenques, convé estimular l'ús de la llibertat; per exemple, han de demanar-los coses, i donar explicacions sobre el bo i el dolent. Però això no tindria significat si manqués la confiança, aquest mutu sentiment que ajuda a la persona a obrir la seva intimitat, sense el qual és difícil proposar metes i tasques que contribueixin al creixement personal.

La confiança es dóna, s'assoleix, es genera, no es pot imposar, ni exigir. Un es fa digne de confiança pel seu exemple d'integritat, anant per davant en donar allò que demana als altres. Així s'adquireix l'autoritat moral necessària per a requerir els altres; i s'adverteix que educar en llibertat fa possible educar la llibertat.

EDUCAR LA LLIBERTAT

L'educació bé pot entendre's com una habilitació de la llibertat amb vista a percebre allò que és valuós —allò que enriqueix i convida a créixer—, i a afrontar els requeriments pràctics. I això s'aconsegueix proposant usos de la llibertat, plantejant tasques plenes de sentit.

Cada edat de la vida té els seus aspectes positius. Un dels més nobles que té la joventut és la facilitat per confiar i respondre positivament a l'exigència amable. En un temps relativament curt podem apreciar canvis notables en joves a qui s'han confiat encàrrecs que podien assumir, i que apreciaven com importants: ajudar una persona, col·laborar amb els pares en alguna funció educativa...

Per contra, aquesta noblesa es manifesta, en forma pervertida i sovint violenta, contra els qui es limiten a afalagar els seus capricis. A primera vista, aquesta actitud és més còmoda, però a la llarga els costos són molt més alts i, sobretot, no ajuda a madurar, ja que no els prepara per a la vida.

Qui s'acostuma des de petit a pensar que tot es resol de forma automàtica, sense cap esforç o abnegació, probablement no madurarà al seu temps. I quan la vida fereixi —cosa que inevitablement farà—, potser no tingui solució. L'home ha de modelar el caràcter, aprendre a esperar els resultats d'un esforç llarg i continuat, a superar l'esclavitud de la immediatesa.

Certament, l'ambient hedonista i consumista que avui respiren moltes famílies en l'anomenat "primer món" —i també en molts altres ambients de països menys desenvolupats—, no facilita copsar el valor de la virtut o la importància de retardar una satisfacció per obtenir un bé més gran.

Però davant d'aquesta circumstància adversa, el sentit comú posa de manifest la importància de l'esforç: per exemple, en els nostres dies té molta força la referència a la cultura esportiva, en la qual s'adverteix que qui vol guanyar una medalla ha d'estar disposat a patir entrenaments prolongats i arduos.

En general, la persona que és capaç d'orientar-se lliurement cap a béns que realment "paguen la pena" ha d'estar preparada per fer tasques de gran envergadura (*aggredi*), i per resistir amb tenacitat en l'afany quan arriba el desànim i apareixen les dificultats (*sustinere*). Aquestes dues dimensions de la fortalesa subministren l'energia moral per no conformar-nos amb allò que ja s'ha assolit i seguir creixent, arribar a ser més. Avui és especialment important mostrar amb eloqüència que una persona que disposa d'aquesta energia moral és més lliure que qui no en disposa.

Tots som cridats a assolir aquesta llibertat moral, que només pot obtenir-se amb un ús – no qualsevol ús— moralment bo del lliure albir. Constitueix un repte per als educadors, i en particular per als pares, mostrar de manera convincent que l'ús autènticament humà de la llibertat no consisteix tant de fer el que ens doni la gana, com de fer el bé *perquè ens dóna la gana que*, com solia dir sant Josepmaria, *és la raó més sobrenatural*⁶.

És aquest el camí per alliberar-se del clima asfixiant de la sospita i de la coacció moral, que impedeixen de cercar pacíficament la veritat i el bé i adherir-se'n cordialment. No hi ha ceguesa més gran que la de qui es deixa portar per les passions, per les "ganes" (o per la seva manca). Qui només pot aspirar al que li ve de gust és menys lliure que qui pot perseguir, no només en teoria sinó amb obres, un bé ardu.

No hi ha desgràcia més gran que la de qui, ambicionant un bé, es descobreix sense forces per fer-ho. Perquè *la llibertat adquireix el seu autèntic sentit quan s'exercita en servei de la veritat que rescata, quan es gasta cercant l'Amor infinit de Déu, que ens deslliga de tota servitud*⁷.

J.M. Barrio

⁶ Sant Josepmaria, *És Crist que passa*, n. 17.

⁷ Sant Josepmaria, *Amics de Déu*, n. 27.